

نيڪو والي

املاء او انشاء

۵

گل ڀاڄا الفت

جرمني ۲۰۱۱ ميلادي ڪال

www.ulfat.de

فهرست

مخ:	سر ليك:	مخ:	سر ليك:
۱۳-۱۲	ډار	۲-۱	دوه دهقانان
۱۳	حقيقت	۲	دوه جنـجـازې
۱۴-۱۳	زما نظـر	۵-۳	مليت او ملي استقلال
۱۶-۱۵	عشق او هوس	۷-۵	ملي يووالی
۱۸-۱۷	مـضـراحتياط	۸-۷	ژوند
۱۹-۱۸	حاکمانوته وايـم	۹-۸	مترقي ژونـد
۲۰	میلونـر خـيرات خـور	۱۱-۹	د خلکـو نظـر
۲۲-۲۱	ګرانـه ليکوالـه!	۱۱	د حق اظهار

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

دوه دهقانان

دهقانانو دمنې فصلونه ټول کړه او دکروندي کارونه تمام شوه، هر چا خپله غله کورته ويوره او خپل وابنه ېې په حای کړه، دژمي واورې شروع شوې، هر څوک تيارې غلې ته کښېناست نرخونه له پخوانه جگ لارل، د پروري قيمت يوپه دوه شو.

يوه دهقان فکر وکړ چې اوس دقلبي غوايان خپله نيمه بيه په نس خوري او يو پنډ وابنه پنځه روپۍ خرڅېږي، ښه به داوي چې خپل غوايان خرڅ کړم او په وښو خرڅولوهم ډېرې پيسې پيدا کړم چې ژمی تېر شو او پسرلی راغی، بيا به ديوي دپاره غوايان واخلم خپله دهقاني به کوم.

بل دهقان غوايي نه درلودل هغه هم ده غوندي هونبیار اودفکر خاوند و، هغه وويل چې اوس ژمی دی غوايان په نيمه بيه لاس ته راځي نوراشه همدغه اوس غوايان واخله او پسرلي ته مه گوره، ځکه چې هغه وخت دغه نرخونه نه پاتې کېږي. دا دوه هونبیار دهقانان په سودا کې جوړ شوه او هر يوه دا ومنله چې دغه سودا د ده دپاره سودمنه ده.

په دې سودا کې دواړو خپل عقل اوفکر ښه جنکولی دی، مگر دا يو قمار دی چې ورونکی ېې لاندی دی معلوم. انسان که هرڅومره عميق او دقيق فکر وکړي بيا هم د يوه شطرنج باز مثال لري چې ټول فکر ېې د قمار په لوبه کې خرڅېږي اوبې دچانس له موافقه لوبه نه شي وړلی، دا دوه دهقانان هم په حقيقت کې شطرنج بازان دي اوهغه چالونه چې شطرنج بازان ېې دآس اوپيل په وړاندې کولو او بېرته کولو کې سنجوي دوي ېې دغوايانو په خرڅولو او اخيستلو کې له نظر لاندې نيسي، مگر دومره خبره ده چې دوی له يوه چاله زيات نه شي سنجولی اوفکرونه ېې له ابتدا نه انتها ته تجاوز نه کوي هغه يو دوشوگراني ويني، دغوايانو ارزاني نه ويني، دغه بل دغويو ارزاني ته ملتفت دی، دوشو قيمت ته ېې پام نه دی.

دغويو خاوند چې خپل غوايي ېې په هغه بل خرڅ کړ، هغه مجبور شو دده وابنه هم په گران قيمت واخلي اوخپله کڅوره تشه کړي.

ددوی سودا خو سرونپوه اوس به گورو چې چانس او طالع له کوم يوه سره ملگرتيا کوي او دا بيع دچاپه گټه تمامېږي. په دې انتظار کې څه موده تېره شوه پسرلی لانه و راغلی چې ټاکو راغی او دهقان دواړه غوايان په تېره چورکۍ حلال شوه لومړی دهقان په خپلې هونبیارۍ شکرونه ويستل او ويل ېې چې زه پوهېدم چې زنده جان مال، مرگ او درد لري هسې نه چې دڅاروو مرض راشي اولوی تاوان راواوري نوراشه خپل غوايي خرڅ کړه او پيسې نغدي کړه، په کوراو کلي کې به يوه او بل ويل چې دغويو پلورونکی هونبیار و، گټه ېې وکړه هغه بل کم عقل و، ځکه ېې تاوان وکړ.

هرکله چې دلومړي دهقان هونبیارۍ ټولو ومنله نو هغه بل خپلې ناپوهۍ ته ملتفت شواو گمان ېې کاوه چې هغه په رښتيا دغه ورځ ليدله اوزه خدای روند اوکون کړم چې له پسرلي نه مې دمخه غوايي واخيستل.

څوورځې چې نورې هم تېرې شوې دلومړی دهقان په کور غدی ولوبده دی کم بخت ووژل شو او پيسې غلو ويورې. داټاکو دغويو له ټاکونه هم بترو چې هم سر لار او هم مال. په کور کې ېې کونډه اويتمان پاتې شول چې خپل خوراک او پوښاک ته حيران و هر چا به ويل چې نغدي پيسې په کور کې ساتل همدغسې کارونه لري، ده غريب دڅاروو مرگ او

درد لیده او خپل مرگ بې نه لیده، دغه وخت دامعلومه شوه چې دویم دهقان یعنی دغویو اخیستونکی تر ده هوسبار و د هغه بلا په مال ولکیده او د ده په ځان شوه اوس نو ده خپل بریت تاوول او ځان ته بې عاقل خان ویلې. دغه وخت پېښو او حوادثو داڅرگنده کړه چې ددهقانانو په پوهه او سنجش کې څه ډېر فرق نه و، دواړه لکه دیوه خره غوړونه برابر و، یوه که دغویو مرض لیده، دتورې شپې غله بې نه لیدل هغه بل چې له غلونه خبرو د غویو مرض ورته نه ومعلوم.

وگورئ: پېښې او حوادث زموږ په قضاوتونو او فیصلو کې څومره دخل لري که ددهقان په کاله غدی نه وای لوبدلی هوسباري ترېنه هېچانه شوه ورلی. مگر کله چې غلو د ده سر اومال وپورته هرچا پرې دې عقل فتوا وکړه. دا ده زموږ پوهه او هوسباري.

دوه جنازې

په یوه ورځ په یوه ساعت کې له یوې شفاخانې نه دوه جنازې راووتلې هغه یو د کم خونۍ په وجه او دابل د فشار خون په سبب مړشوی و د هغه جنازه څلورونو په اوږه را اخیستې وه. د دې بل په جنازې پسې بې حساب لوی او واړه موټرونه روان و.

هغه یوه وینه نه درلوده ځکه مړشو. ددغه بل وینه زیاته شوې او تېزه شوې وه ځکه بې ژوند و نه شو کړای. دوی دواړه مړه شول مگر مرګونه بې یو راز نه و او مرضونه بېل و. یوه د نورو وینې هم ځکلې وې او دېته محتاج و چې ډاکتران بې له وجوده وینه و باسي.

بل ته چا خپله وینه نه وه پرېښې او بې وینې و. یو د افراط او بل د تفریط له لاسه مړشو. هغه چې فقیر او په فقر الدم مړشو د هغه له مرګه دباختر آژانس هېڅ خبر نه شو، ددې بل دمرګ اطلاع اخبارونو په ډېر تاسف اخیستې وه او دجرايدو مخونه بې په ماتم کې تور شوه.

دوی دواړه یو بادار او بل مزدور و څه موده پخوا بساغلی بادار رنځور شوه ډاکټر د مزدور وینه درنځور وجود کې انجکشن کړه، د مزدور قوی وجود کمزوری شو او بادار په لږ وخت کې دهر راز خوراکونو په زور او دعیاشۍ په وجه په فشار خون مبتلا شو. چېرته چې دغه شان باداري او مزدوري وي دغه شان کارونه کېږي او دیوه په ځای دوه مري.

یو کمزوری کول او بل قوی کول د دواړو په مړینه تمامېږي او دظالم او مظلوم عاقب همدغه شان وي. مونږ دا راز مرګونه طبیعي ګڼو، مگر په حقیقت کې قتل او مقاتله ده چې دوی پور ورته ویلی شو. په دغسې مرګونو کې هم قاتل او مقتول شته، مگر زموږ پولیسان او حاکمان پرې نه خبرېږي، او داسې معنوي قتلونه له نورو نه دوی ډېر کوي.

دلته دا عادت دی که چا څوک په ټوپک وویشت یا بې په چرو وواوه پوښتنه بې کېږي، مگر که چا دچا ډوډۍ وخوره او هغه له لورۍ مړشو، دغسې قاتل ته سزانه ورکوي. دغه راز مقتول ته څوک شهید هم نه وايي او نه څوک پرې تېږي.

په رښتیا چې مونږ ډېر ظاهر بین یواو حقایقو ته نه یو ملتفت. زموږ ډاکتران هم مونږ غوندې دي او په دې نه پوهېږي چې اصلي مرض ظلم دی او حقیقي علاج عدالت دی.

ملیت او ملی استقلال

هنه وخت چې یو کوچنی ماشوم په خبرونه پوهیږي او خبرې نه شي کولی نود مور او پلار نومونه هم نه پېژني او په ذهن کې یې دخپل اوپردي مفهوم نه وي ناست دکورنۍ او قبیلې دقام اوملت څه فکر له ده سره نه وي اوله دغو الفاظو سره وروسته اشناسي، مگر په همدغه حال کې هم دومره تمبزلري چې خپله مور پېژني اوخپل پلار هم نه غلطوي.

دا دپوهې لومړی نښه ده چې دماشوم په سترگو کې ظهور کوي او دایره یې ورځ په ورځ لوټیږي. دا احساس له عقل اوتفکر نه پخوا پیدا کیږي او دشری حق لري، د انسان دمعرفت اساس همدغه دی او له همدغسې نقطې نه دبصیرت او بصارت لیکه شروع کیږي د ماشوم فکر چې هرڅومره وده کوي هغومره دخپلوانوپه پېژندلو زیات موفق کیږي او خپلوان یې ډېرېږي یعنې له کوره کورنۍ ته راشي اوله کورنۍ نه قبیلې ته ورننوزي اوبیاله ملت اوملیت سره اشناسي، یعنې دخپل ولس ټول افراد خپل وگني او دیوه بل ملت ټول افراد ورته پردی ښکاره شي. دخپلو او پردو د پېژندلو وروستی حد همدغه دی او ددنیا ملتونه په همدغه حدولاردي. دیوه متمدن او مترقی انسان معیار همدغه دی چې د قرابت سلسله یې دغه حدته ورسېږي اودکور او کورنۍ دقام اوقبیلې په تنکه دایره کې اېسار پاته نه شي ددې خبرې معنی دا نه ده چې دنړدې خپل او لرې خپل په منځ کې به څه فرق نه وي او دملت هرفرد به عینا خپل سکنی ورور گني یابه دکور او کورنۍ دایره محوه کوي او په دغه لویه دایره کې به اوسي. نه هېڅکله داسې نه شي کیدای بلکې څنکه چې هرسړی په خپل کور کې اوسي اوکور یې په یوه لوی ښار کې وي او ښار په یوه مملکت کې واقع وی هرفرد به په خپل ملت کې همدغه شان وي اوپه دغه ډول به ځان دیوه ملت جز گني خپل ځان دیوه ملت جز گنل اودغه کل پېژندل همدغه معنی لری چې دخپل او پردی فرق به کوي او دواړوته به په یوه نظر نه گوري.

که څوک دخپل ملت او د پردی ملت فرق نه کوي یاپې نه شي کولی هغه دکوم ملت جز نه گنل کیږي، که څوک هېڅوک پردی نه گني په حقیقت کې هېڅوک خپل نه گني او خپلوان نلري. که پردېتوب په دنیا کې نه وای خپلتوب به هم نه وه.

ملیت اوملی وحدت په همدغه احساس بنادی چې سړی دخپل اوپردي فرق وکړي او دواړو ته په یوه نظرونه گوري داحس په انسان کې ډېر قوي او ډېر طبیعي دی. دانسان په فطرت کې داخبره پرته ده چې له پردی زویه به خپله لورښه گني او خپل به ورته ښاغلی معلومېږي.

دغه احساس په یوه قام او یوه ملت پورې اختصاص نه لري.

هرچېرته همدغه حال دی اوپه دې کار کې دامی اوملا څه فرق نه شته دخپل او پردی تمیز په ډېرو بې تمیزو خلکو کې هم شته مسلمان او کافر پوه او ناپوه د خپل او پردی په فرق قایل دي.

څوزره کاله پخواهم خپل، خپل و او پردی، پردی و، څوزره کاله وروسته به هم دغه شعور او دغه احساس موجودوي دا هغه حقیقت دی چې په شرق او غرب کې نه بد لېږي اوپه هر دین اوهرائین کې شته هغه زمانه په خیال اوتصویر کې نه راځي چې یا وروري او عزیز گلوي دومره ببخونده شي چې دیوه پلار زامن ځانونه پردی وگني یا پردی خلک دعشق اومحبت هغه جذبه پیدا کړي چې هرڅوک هرچاته ورور او عزیز ووايي او دیوه میراث د ټول عالم حق وگرځي، زه یقین لرم چې هېڅکله به میندې او پلرونه د نورو اولاد ته په هغه نظرونه گوري لکه چې خپل بچوته گوري.

زه دا نشم منلی چې دخپل اوپردي مرگ به په خلکو يوشان اټروکړي او په دغه ويراو هغه وپرکي به څه فرق نه وي موجود.

په عمرونو به دموور ژړا او دخور ژړا له نورو نه فرق لري او هرڅوک به دخپل پلار په مرگ یتیم کېږي. هغه زمانه دهېچا په تخمین کې نه راځي چې دخپل اوپردي کاله توپير او تمیز له منځه لاړشي او ټول کورونه خپل شي یا ټول پردي شي.

اوس خوړوند هم دخپل کاله لاره نه ورکوي او څاروي هم ماښام خپل کاله ته راځي. په دې بې ثباته دنيا کې چې کوم شی ډېر ثابت او پایدار معلومېږي هغه دخپل اوپردي فرق دی.

ملیت او قومیت په همدغه ټینک اساس ولاړ دی او ملي وحدت د فطرت د تشکیلاتو فصل او باب دی.

دغه متمایز رنگو نه چې په اقوامو او مللو کې وینئ ډېر پاخه دي او هېڅوک به نه شي بدلولی.

له دغه وحدت سره چې په یوه ملت کې بې وینئ هغه غیریت تړلی دی چې یوملت بې دبل په نسبت احساس کوي. که چا دخپلو او پرديو فرق نه کولی، ملتونه به نه و جوړ شوي او دغه سياسي او ملي تشکیلات چې نن وینئ په دغه ډول به نه و.

همدغه دځان اودبل فرق دی چې یوملت دبل ملت سلطه اونفوذ نه مني او دخپل ملي استقلال دپاره ډېرې لوبې قربانۍ ورکوي.

مراکش او تونس همدغه احساس له فرانسویانو نه بېل کړل او الجزایر هم ددغه حس او شعور په قوت دفرانسې له لوی قوت سره په جگړه اخته دی.

دپښتونستان توریالی ملت د پاکستان په مقابل کې همدغه احساس ټینک درولی دی. هغه پردیتوب چې ددې دواړو ملتو تر منځ موجود دی ارومرو دوی یوله بله بېلوي او دا بېلتون ډېر حتمي او یقیني دی.

دغه راز ترکیب اوتالیف چې په زور او جبر بناوي اوانساني فطرت ترې نه کرکه کوي ډېرې بقا او بې وفا معلومېږي.

دخپل او پردي تمیز د فطرت قانون دی او هر سیاست چې له دغه قانون څخه مخالف وي هېڅ قوت به حمایت نه شي کولی.

دبشر فطرت او طبیعت په بله خوا گړځول دانسان کارنه دی اوعقل بې نه مني، نن ملي شعور او ملي احساس ډېر قوت موندلی دی اوله دغه قوت سره هېڅ قوت مقابله نشي کولی. ځینې گمان کوي چې که علم ډېره ترقي وکړي او دگډ ژوند وسایل زیات شي نو ملي اوقومي تعصبات به ورک شي او ټول عالم به دبشریت په نامه یو وجود شي یعنې بیا به دخپل اوپردي فرق نه وي او درست ملتونه به یوملت شي دا آرزو په اول نظر ډېره ښکلې معلومېږي مگر له حقیقت نه دومره لرې ده چې مونږ د مریخ له کرې نه هم دومره لرې نه یو.

اوس خومونږ وینو او گورو، چې ددنيا ډېر پوه او مترقي ملتونه له نورو نه په خپل ملیت ډېر ټینک دي او ملي احساس په متمدنو قومونو کې ډېر قوي دی.

همدغه احساس دنن ورځې په ادب او فلسفه کې ډېر اثر لري او په انسان کې بې ډېره خودي او خودشناسي پیدا کړي ده، دجهان دخوزرو کالو تاریخ په همدغه بنسټ ولاړ دی اودغه بنیاد بې ډېر مضبوط کړی دی.

نن دهر ملت په نظر کې خپل ملي استقلال دیوه ډېر لوی ناموس حیثیت لري او له دې نه لوی افتخار بل نه شته، ددغه مقصد دپاره خلک سرو نه مالونه او اولادونه قربانوي او بې استقلاله ژوند ډېر لوی ذلت گڼي، که چیرې ملي احساس او ملي شعور په ډېر قوت موجود نه وای د استقلال قیمت به ډېر لږ و او ددنيا لوبې امپراطورۍ به نه رنکېدې، استعمار به دغسې بده قیافه نه درلوده او یوملت به دبل ملت سیوری لاندې خوشحاله و.

دغه ملي جشنونه چې هر مستقل ملت بې دخپل استقلال په یاد کوی او په ډېر قدر ورته گوري دملیت تجلیل او احترام پکې پروت دی او همدغه معنی لري چې یوملت دبل ملت حاکمیت په ځان نه شي منلی. مونږ باید په دې خبره

ډېر فکر وکړو چې ملي استقلال د ملي احساس او شعور محصول دی هر څومره چې دغه حس قوی وي هغومره به زموږ استقلال هم قوي وي. د استقلال ساتنه د ملت قوي جذبې ته ډېر شديد ضرورت لري که دغه احساس په يوه ملت کې کمزوری شي هغه د استقلال په قدر او قیمت نه شي پوهېدلی او د همدغسې ناپوهۍ په وجه دغه لوی نعمت ساتلی هم نشي.

مونږ بايد خپل ملي امتيازات ملي شعور او ملي احساس ډېر ټينک وساتو او دخپل استقلال تقويه ورپورې مربوط وگڼو.

ملي يوالی ***

هغه خلک چې په يوه وطن کې اوسېږي، گټه او زيان يې يو وي، د يوه واکمن امر ته يې غاړه ايښی وي، له يوه بېرغ لاندې راټولېږي او مشترک تاريخ لري يوملت بلل کېږي.

افغانستان يو وطن دی، د دې وطن ټول او سيدونکي يوملت دی، د دې ملت نوم افغان دی. لکه چې په افغانستان کې ساړه او تاوده، وچ او لامده، هسک او ټيټ ځايونه شته چې په ځينو کې يو رازغلې او ميوې کېږي په ځينو کې بل راز، په ملت کې هم راز خلک شته چې کره وړه يې يوبله ځينې فرقونه لري مونږ ته په کار دی چې په دې خبره ځان ښه پوه کړو چې وطن هغه تنگ او کوچنی کورنه دی چې د يوه پلار او د يوې مور اولادونه به پکې استوگنه لري اونه هغه کلی دی چې ټول اوسيدونکي به يې يو خپل يايو قوم وي په دې اوسنۍ زمانه کې اوس ځينې داسې کورونه هم شته چې يوسلمان پښتون له يوې روسۍ يا امريکايۍ ميرمنې سره پکې اوسي او دواړه د يوه اولاد مور او پلار وي. هرکله چې په يوه کاله کې دا حال وي نو په يوه لوی وطن کې به ولې هندو او مسلمان، شيعه اوسني، پښتون او تاجک د يوه ملت په حيث نه اوسېږي.

زه ډېر داسې دوه ورونه پېژنم چې يو پښتو وايي او بل فارسي.

داسې پښتانه پلرونه مې هم ليدلي دي چه اولادونه يې پښتو نشي ويلی.

که مونږ په پښتو او فارسي ژبه کې ښه څېړنه وکړو او لرې نظر وکړو دواړه ژبې د يوه باغ ونې دي چه نيلې او ريښې يې يو له بله تړلي دي.

دا چه مونږ د افغانستان اوسيدونکي د پښتون، تاجک، نورستاني، بدخشي، ترکمن، ازبک، هزاره، ايماق او عرب په نامه يادوو عيناً هماغسې مثال لري لکه چه پښتون د صافي، شنواري، مومند، اږيډي، وزير، مسعود، يوسفزي، اخکزي، کاکړ، بارکزي، او سدوزي په نومونو يادوو.

په دغسې مختلفو او متعددو نومونو زموږ ملي وحدت هېڅکله نه خرابېږي او هر څوک پوهېږي چه:

هزار خوني واړه ښهر يو بغداد دی.

څنگه چه د يوه وجود غړي ډېر نومونه لري لکه: لاس، پښې، سر، غور، پوزه، سترگې او داسې نور... دغه شان د يوه ملت اعضا او اجزا هم دي چه په ډېرو نومونو يادېږي مگر ملت يو وي او وطن هم د کليو او ښارونو په بيلو بيلو نومونو نه بيلېږي. د وطن په باغ او بڼې کې راز راز ونې او بوټي وي چه پانې، ميوې او گلونه يې يو له بله ډېر فرق لري، مگر باغ يو وي او دغه د ونو بوټو اختلاف د باغ يووالي ته زيان او ضرر نه رسوي.

د وطن او ملت د پاره، باغ ډېر ښه مثال دی.

په يوه شعر کې چه باغ يې عنوان دی د وطن او ملت تصوير داسې ويستل شوی دی:

يوه باغ کښې وې ولاړې ډېرې ونې

هره پانښه ېې لايقه د ستاينې

خواپه خواغاره په غاره خوله په خوله وې

له يوې خوا وې پيدا بوکاله وې

له يوې ويالي اوبه ورته راتللي

په يوه هوا کښې ټولې لويې دلي

د دې ټولوي وځان اوبوبه اړ و

ښه اوبدي وشريک يوې واکدار و

ځينې جگې ځينې ټيټې کوزو پاس وې

لکه که وټې دي ووه و د داس وې

چا مېوه لرله چا ښايسته گلونه

د چاس پورې و ډېرښه د چاقدونه

چنار لوی وشو فتالو لکه ماشوم و

د مېنې اوناک توپير له ورا معلوم و

له يوه سره لويي وه نور څه نه و

بل سره درنگ او خوندي نصيب ډېر ښه و

د مرغې انونغمې وې پکښې څه ورازه

هر مرغې موپېژانده له خپل اوازه

رنگارنگ گلونه ويوه چمن کښې

لکه وي چې ولسونه په وطن کښې

په حقونو کښې ښې نه وخه توپير

باغبان وپه هرې ونې ډېر زهېر

يوله بله ښې په هر حال کښې شرکت و

په تمامه معنی يوصحيح ملت و

مملکت همدغه شان وگڼه وروره

واخله درس د خپل نظر له سپين او توره

دوه سکه وروڼه لري بېل بېل نومونه

بېل رنگونه بېل غرونه بېل خويونه

که ته پوه شي دا بيلتون خه بيلتون نه دی

خوځ وائي چه تاجک ورور د پښتون نه دی

ژوند

ښايي چې تاسې به کله داسې سړی ليدلی وي چې لاس اوښي نه لري سترگې ښې ښې او ژبه ښې کونکه وي، مگر ژوندی وي.

دغه راز سړی که په کېده مور او په تن پټ وي او په ښه کور کې اوسي يعنې د شتمنې کورنۍ غړی وي بيا هم دده ژوند ښې خونده اوښې اهميته دی.

په ژوند کې چې حرکت او فعاليت نه وي او له قوت او قدرت نه محروم وي خه ارزښت نه لري. هغه ژوند چې پوهه او بصيرت ورسره نه وي او دشعور و احساس برخه ښې نيمگړی وي ښه ژوند ورته نه شووایلی. کېده مړول، په ښه کور کې اوسيدل اوښه اغوستل د ژوند لومړی ضرورتونه دي مگر کافي نه دي.

په ژوند کې د ذهن او روح اطمینان، د آينده په نسبت ښه انتظار، دانساني ازادۍ او بشري حقوق تامين او تکميل د پرمهه ضرورتونه دي.

په ژوند کې له کميت نه کيفيت د پرمهه دی. ژوند بايد ښکلی او ښاغلی وي.

د ژوند لپاره جمال او جلال دواړه په کار دي.

لذت او افتخار د ژوند لاس او ښي يا د الوتلو وزرونه دي.

که ژوند خوار او غريب وي دادومره د پره د افسوس خبره نه ده.

د پره افسوس هغه وخت په کار دی چې له ژوند نه دخلکو زرونه تور شي او ژوند ته په کرکه وگوري.

د يوه هيواد دواکمنو او مشرانو کار يوازې دانه دی چې دخلکو ژوند ښه کړي بلکه ستراو مهم خدمت دادی چې د ژوند مينه په زرونو کې زياته کړي او هيلې، اسرې راژوندی کړي.

کيدای شي چې په جنت غوندي خای کې سړی له ژونده بيزاره شي ياپه جونگره کې له ژوندانه سره مينه ولري.

په ژوند کې يو معتدل حالت د پره ښه دی او ښه ژوند هماغه دی چه اعتدال پکې وي يعنې نه ظالم وي او نه مظلوم، نه د چا باداروی او نه بې خوگ بادار وي.

هو؟ اجتماعي عدالت د ژوند لپاره د پره ضرور دی، د ژوند ساتنه د ژوند وده او د ژوند خوشحالي په همدغسې معتدله هوا کې امکان پيدا کوي.

چيرته چه عدالت او عدل نه وي هلته ژوند خوښ او ښاغلی نه وي او په دغسې خای کې ژوند د پره لوی عذاب دی ((وقنا ربنا عذاب النار))

مترقي ژوند

ژوند د تحول او تکامل نوم دی، د صحراکانې چې په پيريو پيريو په يوه حال پاتې دي ژوندي ورته نه شو ويلی.

د پسرلی گلونه چې له خمکې راتوکېږي، لويېږي، غوړېږي، مړوی کېږي او خاورې کېږي په ژوندانه کې برخه لري او ژوند د همدغسې تغير او تحول نوم دی. هغه غله چې په کندو ياپه گوډي کې پرته ده او هغه چې دهقان بې په خمکه کې کړي د ژوند په لحاظ د پره فرق لري.

همدغه له خاورو لاندې زرغونېدل، لوښېدل او پخېدل د ژوندانه مظاهر دي او مترقي ژوند همدغه دی.

که مونږ انساني او حيواني ژوند مقایسه کړو پوهېږو چې په انساني ژوند کې تغير او تحول يعنې د حالاتو بدلون د پره زيات دی او غيرله انسانه په نورو حيواناتو کې تحولات د پره لږ دي. حیوانات په زرگونو کالو کې هغومره فرق نه کوي لکه چې انسانان بې په خو کالو کې کوي.

انسان په مرور د زمان خپل لباس، خپل کور، خپل خوی، خپل فکر بدلوي او وخت په وخت په بل رنگ او بله بڼه راوړي.

يو عصر له بل نه د همدغو تحولاتو په بنا بېلېږي او بدلېږي.

د عصر او زمانې په اقتضا له ماضي نه مستقبل ته راتگ، زور حال پربښودل اونوی حال قبول مترقي ژوند دی.

هغه قام چې د حالاتو په بدلون قادر نه وي او خپل زور فکر، زور خيال، زور عادت زره پوهه په نوي نه شي بدلولی مترقي ژوند نه لري.

د ژوند د بقا او لوړتيا دپاره دانسان په طبيعت کې د تحول او تجدد غوښتنه پرته ده او قدرت هم د تغير او تحول قانون په ټولو مخلوقاتو جاري کېږدی.

هغه ژوند چې دودې اولورتيا په حال کې وي د تجدد خواته ډېر تمايل لري.

کوم ژوند چې مرگ ته نژدې وي طبعاً د مړينې خوی او عادات پيدا کوي.

همدغه سبب دی چې کوچنيان او ځوانان نوو شيانو ته ډېره هڅه کوي نوې لباس ښه کښي او نوې کور بې له زړې جونگرې نه ډېر خوښ وي، مگر زاړه اوسپنې ږېري له زړوشيانو او زرينت سره خدای پامانې ته ندي تيار.

که مونږ د دنيا مترقي ملتونه له هغو قومونوسره مقايسه کړو چې ژوند بې دترقي په حال کې نه دی دابه ومنو چې دمترقي حالت تغېر او تحول ډېر گړندی او په بېرته پاتې قومونو کې تحولات ډېر ځنډني دي. د جهان تاريخ هم دانبيي چې دبشري ټولنو تحولات په لومړيو مرحلو کې ډېرست و او اوس پکې ډېر گړنديتوب راغلی دی.

که څوک غواړي چې خپل ارتقايي سيراو حرکت ځانته معلوم کړي خپلواجماعي تحولاتوته دې ځير شي او ودې گوري چې په عمومي اوضاعو او حالاتو کې څومره فرق راغلی دی.

د يوه ملت د پوهې او هوشيارۍ د معلومولو لپاره هم اجتماعي تحولاتو او تجدد پسندۍ ته کتل په کار دی.

د علم او پوهې خاصه او مميزه همدغه ده چې په انسان کې د زړو دودونو او رواجونو پابندې کموي او دنوي عصر ضرورت او احتياج ته بې متوجه کوي يعنې د تقليد پټې سپکوي او د عقل و منطق په اساس دنوو افکارو اونوو خيالونو د قبلولو استعداد ته ترقي ورکوي او ابتکاري قوه زياتوي.

د عرف او عادات له غلامۍ څخه آزادي د مدني او عرفاني پيشرفت په برکت حاصلېږي او زاړه ناکاره رواجونه د همدغې رڼا په مرسته له مينځه ځي.

راشئ! چې اوس خپل ځانته په څېر څېر وگورو او پخپل حق کې قضاوت وکړو چې مونږ دنوي ژوند په قبلولو کې څنکه يواو دنوو افکارو په څرگندولو کې څومره جرئت او همت لرو؟

زمونږ ذهني آزادي چې د پوهې اوتنو پرنتجه ده ترکومه حده ده او له اجتماعي نهضتونوسره څومره علاقه لرو؟

د خلکو نظر

انسان ډېر زيار کاري چې دنورو په نظر کې ښه شي او خلک ورته ښه ووايي.

ددغه مطلب دپاره دی ډېر ځله سمه لاره پرېږدي او په کره لاره ځي يعنې حقيقي ښه والی بدلوي او ددې دپاره چې دخلکو په نظر کې ښه معلوم شي نو دريا اوټکۍ رنگونه هم په ځان پورې مښي.

دخلکو نظرهم عموماً سم نه وي اوبښه يا بد پېژندل دهرچا کارنه دی، ځکه ځينې بد کسان هم دخلکوپه نظر ښه ورغلي دي.

زه دانه وایم چې سړی دې دنورو د نظر مراعات نه کوي.

او دود و دستورته دې نه گوري ځکه دا کار هرڅوک نه شي کولی اوعلی الاطلاق ښه هم نه دی.

مانه معلومه ده چې دنورونښه اوبد نظر دانسان په ژوند کې څومره اثر لري، دډېرو خلکو ډېرې خوشحالی اوډېر څپگانونه دنورو دنظر اغيزه ده او دخلکو نظريه سړي باندي هر څه کولی شي.

څنکه چې ديوه نظر باز نظر روغ سړی رنجور کوي او ډېره ښه مانې رانړوي، دغسې د اجتماع نظرهم ډېر قوت لري اوډېر خلک بې ځانته تابع کړي دي.

ډېر کسان شته چې پخپلو سترگوڅه نه گوري اوبښه وبدو نورو په نظر پېژني.

دخلکو نظرونو ډېرښه شيان اوډېر ښه خلک هم بد معلوم کړي يابې بدښه ښودلي دي، خلک لا پرېږده چې يوازې دحاکم په نظر به هم ښه سړی بد پېري او بدسړی ښه کېږي، يعنې دنورو نظريه سړي اثر اچوي او په ژوندانه کې ډېر

دخلك لري، كه هر څنگه سړى وي او دهودو ځوان وي بياهم دنورويه بڼه نظر خوشحاليږي او په بدنظر خواږدى كېږي، كله كله سړى د دې دپاره چې دخلكو بڼه نظر ځانته جلب كړي دهغوى نظرته دومره ورجذب شي چې هرڅه دنورويه خوښه كوي او له هرڅه نه ورته تېرېږي. دهمدغې جذبې دپاره كله انسان ځينې بڼه كارونه هم كوي او له ناوړو كارونه ځان ساتي، قرباني او فداكارى، دنورو خير غوښتل او نوروته گټه رسول، په فن او هنر كې نوم ايستل، دنورو دښه نظر دجلبولو اثر او بركت دى، كه چېرې چا دنورو نظرته په اعتنا نه كتلى انسانان به لكه دصحر اكانې يوله بله بې تعلقه و او بل شان ژوند به بې كاوه مگر دپېرښه ده چې دغسې نه دى اودنورو په نظريه هم كار كوي داكار داخلاقو داصلاح دپاره هم بڼه دى او دېې مبالاټى مخه نيسي.

زه دغه كارته بڼه وایم مگر داسې نه چه په هېڅ حد او اندازه ورته قايل نشم.

سړى بايد په دغه باب كې دومره افراط ونه كړي چې دنورو دنظر حلقه بگوش غلام شي او خپل فكر اوشعور پكې داسې بايلي چې د ده شخصيت او حریت محوه شي او هېڅ ورته پاته نه شي.

څومره چې دانسان دشخصيت تجلي ته دنورو حسن نظريه كاردى هغومره دنورونظر ته ځان سپارل دانسان شخصيت هم محوه كوي.

دهرمجلس په رنگ رنگين كېدل اودهراچا فكر اونظر ته خضوع او خشوع دسړي شخصيت راتپتوي اود عا دي انسانانو په ډله كې بې دروي.

انسان بايد دېر كوښښ وكړى چې خپله ازادي ورځ په ورځ زياته كړي، دفكر دحریت دپاره خدمت وكړي او پخپل شخصيت متكي شي.

دهنر خاوند چې هر څومره له ابدیت نه زياته استفاده وكړي او له انسانیت سره زيات تعلق پيدا كړي هماغومره له خپل عصر اومحيط څخه لوړېږي اومعاصرین ورته په بڼه نظر نه گوري.

دعصر اوزماني له خلكو سره غور په غورتلل او دهغوى په فكر ځان برابرول د عادي خلكو كار دى، فوق العاده اشخاص او دلورفكر خاوندان هېڅ كله په دغسې قيداو زندان كې نه اوسي اودخلكو ستاينې ته دغومره سر نه تپتوي.

پوهان هروخت په هرڅه كې دخپل وجدان اوضمير غبرته غور ږدي اوناپوهان له اندازې نه زيات ديوه اوبل نظر ته گوري.

دبصيرت خاوندان له دې خبرې سره دومره دېره علاقه نه لري چې دخلكو په نظر كې بڼه ښكاره شي بلكه كوښښ كوي چې د خلكو نظرښه كړي او بڼه نظر پيدا شي.

دجامعې اصلاح اودفكر خدمت سړى مجبوروي چې له هغو خبرو او هغو شيانو سره مبارزه وكړي چې هغه په جامعه كې بڼه كېل شوي دي مگر بڼه نه دي.

كه څوك دخلكو دنظر مراعات كوي نو هغه بتان نه شي ماتولى چې خلك ورته په بڼه نظر گوري بلكه مجبورېږي چې سرورته تپت كړي او خلك ده ته هم په بڼه نظر وگوري.

دغه راز خود خواهي او خود پرستي چې ظاهراً غيرپرستي ده بايد سړى پرېږدي او دنورو دنظر مراعات له اندازې نه زيات ونه كړي. دخلكو قضاوتونه اكثر اصحيح نه دي اوپدې نه ارزي چې سړى هرڅه ترېنه قربان كړي.

دخلكو خدمت دانه دى چې سړى ارومرو د دوى د خوشحالى دپاره كار كوي بلكه حقيقي خدمت دادى چې دخلكو خير او گټه په نظر كې ونيول شي اوفكرونه، نظرونه، كارونه، خوښونه اصلاح شي.

كه سړى دهراچا كارته بڼه وايي چې هغه خوشحاله شي اوده ته په بڼه نظر وگوري دا دېره تپته سودا ده او دغلامۍ بوى ترينه ځي. كه څوك خپه كېږي او كه خوشحاليږي، كه خلك سړي ته په بڼه نظر گوري كه په بد نظر، سړى بايد بسوته

بڼه او بدوته بد ووايي. دبان او وينا ازادي همدغه ده، دفكر اوقلم ازادي همدغه تقا ضالري.

دپوه او بل بڼه نظر دومره قیمت نه لري چې دانسان ازادې سلب کړي او په غور کې ېې د غلامۍ کړۍ واچوي دنورو نظرکه هرڅومره بڼه وي بيا هم هر سړی پخپلو سترگوبینادۍ اوله خپل نظر نه کار اخیستل په کار دی. که څوک هرڅه دنورو په نظر کوري خپل نظر ته به شرمنده وي اود بصیرت حق به ېې نه وي ادا کړی سړی باید یوازې دپوهانو نظریه نظر کې ونیسي اوبس.

د حق اظهار

په هر هېواد کې، په هر ولس کې، په هر عصر کې ځینې اشخاص په کاردې چې د حق اظهار خپل فرض وگڼي او خپل مال، خپل سر، خپل مقام ونه ساتي حق او حقیقت وساتي. ولسونه دغسې خلکو ته له حده زیات محتاج دي، دظلم، دجبر او دناروا ملامتدغه کسان ماتوي. که دغسې خلک په یوه محیط کې نه وي هلته داسې تیاره او تور تم وي چې دحق او باطلو فرق نه شي کېدای، خدمت او خیانت، روا او ناروا د خلکو په نظر کې یوشان جلوه کوي. هغه اشخاص باید له سرو او سپینو سره وتلل شي چې دزور او قوت یا دمال او دولت په خاوندانو پسې نه وي روان بلکې په حق او حقیقت پسې درومي او حقایق څرگند وي. ولسونه دهمدغسې ایماندارو خلکو په بدرکه منزل مقصود ته رسېږي او همدغه اشخاص دي چې ظلم او استبداد محوه کوي. که دغسې خلک چېرته نه وي نو هلته عدالت نه شته، انصاف نه شته، حقیقت نه شته او انسانیت هم بل راز څېره لري. هرڅوک باید په دې پوه شي چې حق ویل لوی عبادت دی او حق نه پالل لویه ګناه ده داګناه په دنیا کې هم انسانان په سل رنگه عذابونو گرفتاره کوي او په ژوندونې بنیادمان په دوزخو کې اچوي. که حق او حقیقت ظاهر نه شي او لکه مستوره مېرمن په حجاب کې وي حق مري او دحقیقت رڼا مړه کېږي دامرګ دملت او ولس مرګ دی او دعدالت جنازه هم سمه ورسره وزي. ځینې کسان وایي چې دحقایقو په اظهار کې دوخت اوزمان او دمحیط اقتضات په نظر کې نیول په کاردی او هغه حقایق چې ویل ېې زیان او ضرر لری اونتیاج ېې بد دي باید ونه ویل شي. مونږ دوی ته وایو د حق او حقیقت شان له دې نه ډېر پورته دی چې موقع شناسي وپېژني او داشخاصو د اقتضاتو قید او شرط ته غاړه کېږدي. دحقایقو داظهار دپاره حدود ټاکل او له قید او شرط لاندې ېې راوستل له حقایقو سره مجادله او مبارزه ده. حق او حقیقت هرکله هر چېرته د هر چاله خولې چې وي د اورېدلو اومنلو شی دی، د حقایقو پیروي په هر کار کې او په هر حال کې د هر چادپاره په کار ده، ترڅو چې یو قام او ولس په حقیقي لاره روان نشي او حقیقي اساسونه قبول نه کاندې توره شپه به ېې سبانه شي. یو مملکت هغه وخت سعادت، قوت او شهامت پیدا کولی شي چې حقایقو ته نژدې شي، په حقایقو پوه شي او په حقیقي اساساتو استناد اوانکاء ولري. حقیقت لکه د مداریانو ننداره نه ده چې هر ساعت بېل رنگ اوبېل شکل ولري یوه سمه اومستقیمه لاره که لږ غوندې کړه شي نو بیا ورته سمه نشوویلی او تور هر کله تور او سپین سپین دی.

ډار

زه چې وروکي وم د شپې به بېبکې توري د تناره په غاړه د پيريانو او ديوانو يا دروو او شيتکو قصې کولې او ما به ورته غور ايني و.

دې قيصو په ما کې ډېره وېره پيدا کړه چې زه بې د شپوله تورتمه، له وړانو کنډوالو، له قبرونو او هديرونه ډېر وډار کړم او هر شپه به مې پرېشانه او وپرونکي خوبونه ليدل.

اوس چې لوی شوی او پوه شوی يم هغسې نه يم.

هغه ويره اوس زما په زړه کې نه شته او د شپې له تيارونه نه ډارېم.

که زه کومه شپه دهدېرې او يا وړانې کلا له څنګه تېرشم پيريان راباندې نه کښيني، مېرې مې مخې ته نا راپاڅېرې، د قبرونو له شناختونه راته بلاګانې نه پيدا کېږي.

ما اوس د شادمان ديو قيصه هېره کړې ده او د شيتکو ډارمې له زړه وتلی دی.

مګر ګورئ داګمان ونه کړئ چې زما وېره به اوس بېخي ورکه وي او هېڅ ډار به راسره نه وي ځکه چې بې وېرې ژوند انسان ته نه ښايي او هغه انسان چې په زړه کې هېڅ ډار نه لري له يوه ځناورنه ډېر فرق نلري.

زما ډار اوس له پخوانه ډېرشويدی پخوا زه د شپې ډاريدم اوس د ورځې هم ډارېم، د رڼا ورځې ډار د شپې له ډارنه ډېر هېت لري.

څومره ويره چې له ښاغلي انسان نه په کارده له ديو او پيرې نه نه ده په کار.

پخوازه له مرګه وېرېدم اوس ژوند زما په نظر کې ډېر مهيب دی.

زه اوس له مړونه نه وېرېم له ژوندو وېرېم.

کله چې زه کوچنی وم زما ډار هم کوچنی و.

هغه وخت چې زه ناپوه وم زما ډار هم ناپوه و او د ډارولو په چل دومره ډېر نه پوهېده، يو کوچنی ماشوم د خلکو له خپرو او قهر و غضب څخه وېرېرې مګر لوبان او پوهان د خلکو له خندانه هم ډارېرې.

څومره چه زمانه هونښارېرې هغومره ډار او ويره زياتېږي.

يوپوه او هونښارېرې له مګروونو او دمليريا له مياشونه هم ډارېرې مګر ماشومان اونا پوهان له دغسې ډارسره اشنا نه دي.

د يوه کوچني ماشوم د ډار ډپاره تعويدونه هم شته مګر دلويانو ډار په تعويد هم نه ورکېږي. د واهمې ډار دومره دوام نه لري لکه د عقل او پوهې ډار چې دروند او دوامدار دی. پخوا مونږ له هغه جنګ څخه وپريدو چې په کور او کلي کې به پېښ شو اوس له هغو جنګونو نه هم په وېره کې يو چې د دنيا په يوه سراو بل سر کې پيدا کېږي.

يووخت زه نورو څخه وېرېدم اوس له خپل ځانه اوله خپل عمل څخه هم وېرېم پخوا به چې چاد لارې ملګری پيدا کړ وېره به بې کمه شوه مګر اوس له خپل ملګری وېرېرې او ورور له ورورنه په خوف کې دی.

مونږ اوس پوهېږو چې شيشکې او ديوان و پيريان انسانانو ته څه زبان اوضررنه رسوي لکه چې خپله انسانان بې يو بل ته رسوي.

زمونږ دښمنان په کور و کلي کې بلکه زمونږ په ځان کې موجود دي.

حقيقت

دا کله زمونږ په نظر کې ډېره بڼکې معلومېږي او په تقدس ورته گورو، مگر څومره چې حقيقت ستا يو هغومره حقيقت نه وايو.

که حقيقت رښتيا وېولو نو رښتيا خو يا ليونې وايي يا زورور، او دا دواړه زمونږ په هيواد کې ډېر لږ دي.

د حقيقت له لفظ سره ډېر ځله د تريخ کلمه يوځای کوي او وايي:

”دایو تريخ حقيقت دی.“

هو! حقايق اکثره ترخه وي او حق په تريخو لي ستايل کېږي.

په عملي اصطلاح حقيقت په درې ډوله دی: مهجور حقيقت، متعذر حقيقت او متعارف حقيقت.

په دغه لحاظ ويلي شو چې زمونږ په خبرو اترو کې د حقيقت برخه ډېره لږه ده.

په شعر او ادب کې څومعلومه ده چې له حقيقت نه د مجاز او استعارې پله ډېره درنه ده. د ادب ژبه د حقيقت ژبه نه ده او ډېر خوږ شعر هماغه دی چې له حقيقت نه لرې وي (اعذ به اکذ به).

د معاشرت آداب او د مجلسونو آداب هم د حقيقت له اظهار سره ډېر موافقت نه لري او ډېر ځله يوسړی د حقيقت په ويلو بې ادبه معلومېږي.

يوه ورځ يوه لوی سړی خپل ليکلی مضمون چې څوک بې په معنی بڼه نه پوهيدل څو تنو پوهانو ته لوسته او خلک بې په ستاينه مجبور کړي وو په هغه مجلس کې خو هېچا څه انتقاد ونه شو کړای مگر په بل مجلس کې چې هغه جناب نه و د حق ويلو او حقيقت بيانولو مسابقه شروع شوه او له ډېر اخلاقي جرئت نه کارواخيستل شو.

يوه ويل چې په ټول مضمون کې له سره تر اخره دمبتدا گانو يوه سلسله وه چې هېڅ خبرې نه درلود بل ويل داځکه چې دی پخپله مبتدي دی اوله هېڅ نه خبر نه دی. دغه راز حقايق چې د ښاغلي په غياب کې وويل شوه د غيبت رنگ بې پيدا کړ چې شرعی جواز بې نه درلود او اخلاقاً ممنوع و.

اوس چې زه دغه حقيقت داسې بيانوم چې نه د هغه لوی سړي نوم اخلم او نه د غيبت کوونکو پته درنسيم دا بيا يوبل ډول حقيقت دی چې بايد گونگ حقيقت ورته ووايم.

هو! د حقيقت ژبه گونگه ده او فصاحت و بلاغت دادب ژبه ده چې په مجاز، کنایه، اشاره، استعاره چلېږي.

اوس پوه شوی چې زمونږ په وينا کې د حقيقت برخه څومره خواره ده او د حقيقت داظهار دپاره څومره موانع موجود دي؟

زما نظر

صحر اته لارم يوکاني له بل سره برابره و.

غرونو ته وختلم ځيني جگ اوځيني تپت و.

ښارونه مې وکتل ځيني کورونه لوی او ځيني واړه و.

په باغونو وگرځېدم ټولې ونې په يوه مېچ نه وې.
 دسيندونو کبان مې وليدل يوله بل سره په ټول کې برابر نه ختل.
 دهوامرغان هم ځينې غټ اوځينې کوچني و.
 ملايان مې وليدل دچاپگړۍ غټې او دچا وړې وې.
 کتابونه مې ولټول هلته هم ډېر تفاوت موجود و.
 له يوه هېواد ه بل ته لارم اوله بل نه بل ته په هرځای کې ټيټ وپاس اولورې ژورې وي.
 په هېڅ ځای کې نه ديوه لاس گوتې برابرې وې اونو ديوې خولې غاښونه.
 دلوی خدای کتاب مې بېرته کړ او د امې پکې ولوستل:
 ايا پوه اونا پوه برابر دي؟ ايا د رنده او بينا څه فرق نه شته؟ ايا د جنت او دوزخ خاوندان څه توپير نه لري؟ ايانور
 او ظلمت يوراز دی؟
 په دې پوښتنو دغفلت له خوبه راوبښ شوم اوهرې خواته مې په څېر څېر وکتل څنگه چې ديوه پټي ټيپر او ديوه بوتې
 کدوان يورازنه و د انسانانو سرونه هم غټ او واړه او د ټولو خولې برابرې نه وې.
 ما په دې عالم کې په وارو وارو سترگې وغړولې او هرچاته مې له هرې خوا په غور وکتل.
 همدغه وخت زه د پرښتو اولعينانو په معنا پوه شوم، قصابان او شپانه مې وپېژندل، د عدل او ظلم، دخيراوشر دعلم
 او جهل فرقونه راته ښکاره شوه.
 هغه دېوان چې خلکو له کوه قاف نه هغه خواگېل ما دلته په کوراوکلي کې وليدل.
 دانسان په بڼه شيطان او دپرښتو په صورت دپوسيرته انسان ته مې پام شو.
 اوس زما له سترگونه ډار په کار دی ته زماله حقيقت بين نظر نه وډار شه!

عشق او هوس

نظرونه ټول يوراز نه دی، هر چا هرڅه يوشانته ندی ليدلی.

دعشق نظر اود هوس نظريو له بله ډېر فرق لري. دمين او بوالهوس ترمنځ دځمکې او اسمان قدر فاصله موجوده ده، مين يوه ليلی لري او هغه ېې هم داسې ليدلې ده لکه چې په توره شپه کې دغره له څوکې سپورمې لږ غوندي سربنکاره کړي او بيا سمدلاسه په تورو ورېځو کې پټه شي.

عشق دهمدغسې اسماني پرېستې يوه جلوه ده چې دعاشق په زړه کې طوفانونه پيدا کوي اودانسان نظريوې نقطې ته داسې جلبوي چې نورڅه بيانه شي ليدلی او هغه هم نه ويني. نور خوندونه اونورې نندارې دسړي هېرې شي او شپه ورځ د هجر او فراق په لمبو سوزي مگر دهوا او هوس خاوندان دعشق له غمه ېې غمه دي، دوی هره شپه په خرابات او ميکه کې بل شان لوبې کوي او دعشق او عشرت په باده مست دي.

عشق دناکامې او محروميت نوم دی. هوا او هوس، ېې مشقته لذت او ېې هجرانه وصال ته وايي.

معشوق ته رسېدل هغه گران کار دی چې دجهان لوی لوی امپراتوران ېې هم له حده زيات سرگردانه کړي وي، اوځينې کسان دډېرو لښکرو په زور هم دغه سعادت ته نه دي رسيدلي مگر هوس پالونکي هره شپه يوه نوې ليلی په غير کې نيسي او هغه شوندي ښکلوی چې ډېرو نورو ېې هم په وارو وارو خوند ليدلی دی. هغه چې دهر خريدار لپاره ځان سينکاري او ديوه په غير کې بل ته خاندې، دهوسرانی دپاره پيداده نه دعشق لپاره.

دغه راز مبتدل خوندونه دهوسنا کو خلکو لپاره لږ نه دی له دغسې نا پاکې يارانې نه د عشق داستان نه جوړېږي ددوه مينو وصال هر چاته ښکلې معلومېږي او هرڅوک د مجنون اوليلی په فراق متاثر کېږي، مگر د هوس د خاوندانو معامله بده گڼي او په نفرت ورته گوري داځکه چې عشق دخلکو په نظر کې دروند معلومېږي او هوس ته په سپکه سترگه گوري، هغه دپتنگانو کاربولي او داد مچانو.

هر کار چې دعشق دپاره وي په هغه کې ارومرو يوڅه فوق العادکي موجوده وي او دهوس د خاوندانو کارونه تيب او عادي معلومېږي، هغه قوت او قدرت چې له عشق سره شته هوس ترېنه محروم دی، فرهادي عزمونه دعشق د خاوندانو په برخه رسيدلي دي، ايتار او فداکاري، دهوس د خاوندانو کار نه دی. سربازي اوسرفرازي دواړه له عشق سره ملکري دي. په شعر او ادب کې هم د عشق برخه معلومه ده، هغه څه چې په يوه عالي احساس او لوړ خيال بناوي او هغه چې د هوا او هوس دپاره وي او په تيب غرض بناوي برابر نه دي. چا چې دغه هنر (ادب) ته دعشق په نظر کتلې دی او دنيا د سود او کتې دپاره داکارنه کوي هغه کله کله په ډېرو جگر خونيو يو ادبي شهکار د ابتکار ميدان ته راباسي او دزړه وينې ېې خوراک وي. څوک چې د بازار رونق ته گوري او دخپلو هوسونو د تايمين دپاره څه ليکي هغه هره ورځ ېې زيار او زحمته مبتدل مضامين بازار ته وړاندې کوي او ظاهري ډول ېې برابر وي، هغه هېڅکله عميق فکر نه کوي او په لوړو خيالاتو پسې نه گرځي.

دژوروفکرونو او دلورو خيالونو خريداران هر کله او هر چېرته ډېر لږ دي.

دا راز متاع دخرخولوهم نه ده، څه شی چې په دنيا کې ډېر نادر وي ېې له احمقانونه ېې بل څوک نه خرڅوي. دذوق او هنر په خاوندانو که هر رنگه بده ورځ راشي خپل گران او ډېر ېې بها شيان نه خرڅوي مگر عادي او معمولي شيان له کوره باسي.

هغه چې پخپل فن مين دی اوله خپل کار سره عشق لري هر راز نا کامي او محروميت قبلوي، مگر عشق په هوس نه بدلوي.

زه دامنم چه د هوس خاوندان له روحی عذابونو او شکنجونه خلاص دي او دنيا په خوړو کې له نورو نه ډېره برخه لري په دې هم پوهېږم چې دعشق په کار کې څومره مشکلات موجود دي او په دغه خطرناکه لاره تگ څه مصيبتونه په

مخ کې لري، مگر د عشق محرومیت او ناکامي، د عشق رنج او عذاب یو بل کیف لري او دغه افتخار په ډېرو بدبختیو او کړ اوونو کې پټ دی. د فن او هنر خاوند باید له هوا او هوس نه ځان وژغوري او له عشقه برخه ولري، په خپل کار کې عشق گډ کړي او د عشق دپاره هر څه قبول کړي.

د حقیقت عشق، د ازادۍ عشق، د جمال عشق، د وطن او ملت عشق که په شعر او ادب کې ځای ونه لري نو هوا او هوس پکې ځای نیسي او تجارتي متاع ترینه جوړېږي یعنې د ابتکار ځای ابتدا ل نیسي او شهوات په عواطفو او احساساتو غلبه پیدا کوي.

شاعر او اديب باید د ذوق او قریحې دپاره څه ولیکي او دآني مصلحت په قید کې ځان ایسار و نه کني، که دغه راز متاع نن خریدارونه لري او څوک ورته په قدرونه کوري، له دېنه لویه صله بله نشته. راشی! چې د خرڅون فکر ورتو او کوچنۍ سودا پرېږدو د شعراو ادب ازادې همدغه ده چې هېڅ قیمت ونه لري او د مال په نظر ورته ونه کتل شي، ذوق د خرڅولو شی نه دی. څوک چې خیال او فکر خرڅوي هغه ددغه شي ازادې نه شي ساتلای او خپله ازادې ارومرو له لاسه ورکوي.

که ازادې دانسان معشوقه وي او د هوس په نظر ورته نه کوري، که څوک غواړي چې خپله آزادي، په خپلو آثارو، پخپلو افکارو، پخپلو خیالاتو کې وساتي، مادي سودا دې د زړه نه وباسي او د سودوزیان د ډار او امیدغلامي دې پرېږدي.

د شعر او ادب ارتقا او اعتلاله هر څه نه دغې ازادۍ ته زیات احتیاج لري او له معنی نه د مادیاتو قربانول غواړي.

د قرباني دهنه چاله لاسه پوره ده چې شعر او ادب ته د عشق په نظر کوري نه د هوا او هوس په نظر.

عشق ډېر خطرات، ډېر زیانونه او ډېرې گټې له پښو لاندې کوي او په همدغه وسیله لوړېږي او دلور تیا حقیقي راز د هوا او هوس په قربانو لور کې پټ دی او عشق د قرباني او فداکاری نوم دی.

قرباني او فداکاری دلورو احساساتو او عواطفو کاردی چې په یوه شاعر او اديب کې باید ارومرو موجودوي. که دغه کسان دغه کار نه شي کولی اونه بې کوي، هر څوک پوهېږي چه له دېنه زیات معنوي انحطاط په تصور کې نه راځي، د فکر او ادب حقیقي پالنه د ډېرو پاڼو په تورولو نه شي کېدای او مقید ذهنونه دغه کار نه شي کولی، داد هغو کسانو کار دی چې دلور شعور او ادراک خاوندان دي او د عقیدې له مخې کار کوي، داکار زما په گمان دلته ښه نه دی شوی او دغه وظیفه چاښه نه ده په ځای کړی، دلته د وطن مزدورانو او کاریکرو څه نا څه خپل کار کړی دی او مونږ وینو چې څوک لارې جوړوي او پیچومي او اروی، څوک کارخانو او فابریکو کې خدمت کوي، ځینې مانی او قصرونه آبادوي، ځینې نور د وړانولوپه کار بوخت دي ځکه وایم چې دلته ناپوهانو ډېر کار کړی او ادیبان یا ډېر لږ دي یا خپلې وظیفې ته ښه ملتفت نه دي او له عشقه محروم دي.

خومره توجه چې معنی ته په کار ده اهل معنی بې معنی ته نه لري او په دې باندې ډېر افسوس او حسرت په کاردی، مگر دغه کار هم بوالهوس نه شي کولای او د درد خاوندانو ته ضرورت لري.

مضراحتياط

که رښتيا ووايم مونږ ډېرې هوسيارۍ او ډېرو احتياطونو برباد کړي يو. يو چا زمونږ په حق کې ويلی و: داخلک له ضرورته زيات هوسيار او محتاط دي.

راځئ چې په دې خبره کې فکر وکړو.

هوسيارې چې له اندازې نه زياته شي او هام قوي کوي.

احتياط چه ډېر زيات شي لاسونه او پښې شلوي.

شمی اکا زمونږ په کور او کلي کې په ډېرې هوسيارۍ مشهور و او هر چا به کومه مشوره غوښتله ده ته به راتلل.

دده د هوسيارۍ او احتياط يوه نښه دا وه چه ده تر آخره پورې خپل کور ته برق رانه ووست او ويل به بې که کله برق

شارب شي، نو حريق به واقع شي او کور به مې وسوزي.

دده دا عادت و چې په موټر کې به نه سوړيده او ډېر لږې ځاي ته به هم پياده روان و ځکه چې دموټر له چه کيدلو وېرېده

او احتياط بې کاوه.

هو! دی له ډېره عقله پياده گرځيده او کور کې به بې رڼا هم ډېره لږه وه.

دغه شان هوسياران او د احتياط خاوندان زمونږ په مملکت کې زښت ډېر دي او د نوي تهذيب او تمدن قبلول له برق

اوموټر نه هم زيات مضربولي.

زمونږ په ادارو او شعباتو کې ډېر هوسيار او ډېر محتاط اشخاص زيات ليدل کېږي. دوی دنوي نهضت او نوي رڼا په

قبلولو کې ډېر سخت مقاومت کوي او هغه کسان چې له ځينو مزخرفاتو او مضرو افکارو سره مجادله کوي بې تجربې او

افراطي هلکان گڼي. دوی وايي په هر کار کې اعتدال ښه دی او بايد په هرڅه کې له ډېر احتياط نه کار واخيستل شي.

هغه څوک چې يوقدم د عصر خواته نږدې کېږي او آرزولري چې دنيا له سير سره موافقت وشي، دوی ورباندې سترکې

سړې کړي او تهديدوي بې چې تاسې د قوم له روحياتو، دمحيط له مقتضياتو ناخبره ياست او جامعه بربادوئ.

دوی ځانونه داسې ښيي لکه چې د علم او عقل او تجارو سرمايه داران همدوی وي او دنيا ددوی په ښکر ولاړه او په

دوی ودانه وي، مگر رحمان بابا وايي:

دا دنيا په احمقانو ده ودانه دانان په دنيا باندې غرض

دوی هروخت دا اعتدال پسندی په نامه دنوي نهضت او مدنيت مخه نيسي او غواړي چې وړاندې تلونکي او پيشرفت

غوښتونکي په څټ بوزي او بيرته بې وگرزوي.

دوی خيال کوي چې اعتدال او احتياط سکون او جمود قبلول دی او يوقدم وړاندې ايسودل له احتياط او اعتدال

نه وتل دی.

تاسې پدې پوه شئ چې همدغه کسان په څټ تلونکي مرتجعين دي چې اعتدال په حقيقت کې نه پيژني او يا په دغه

نامه د ملت د پيشرفت مخه نيسي.

دغه محتاط او اعتدال پسنده طبقه چې په اصل کې له اعتدال نه ډېر لږې دي دوی کې د مسامحه کارۍ، مماشات او

سازشونو استعداد موجود دی، په کوم ځای کې چې د حق او حقيقت اظهار په کار وي دوی غلي او خاموشه ناست

وي او هر څوک چې هرڅه وايي دوی ورسره سر خوزوي او خپل محبوبيت ساتي.

ددوی دا عادت دومره قوي شوی چې دخداي رضا هم دخلکو په نارضايي کې نه خوښوي او که د قوم له روحياتونه

خلاف وي ددين او عقيدې اظهار هم نه کوي.

له يوه خان او ملک سره دومره ناجایزه مراعاتونه کوي چې طوايف الملوكي ته خبره ورسېږي، له سپين پکړيو سره تردې حده مماشات اختيار کړی چې دحقيقي اسلام په عوض ورسره جعلي او موضوعي خبرې ومني. هوادوی له هر چا سره سازش کوي مگر له عصري ترقياتوسره بې جوړه نه راځي. دوی په عين حال کې چې دنوی نهضت او عصريت له زړه نه مخالف دي يابې دخپل مفاد دپاره مضر گڼي، ځلمواوځوانانو ته داسې ښکاره کوي چې تاسې نه پوهېږئ او پخوا له وخته دنياته راغلي ياست. مونږ غواړو چې مخکې ولاړشو او ترقي وکړو مگر قوم جاهل دی او بايدله ډېر احتياط او اعتدال نه کار واخيستل شي. دوی ته بايد وويل شي چې که تاسو غوندي محتاط او اعتداليون موجودوي دا جهل او ناپوهي به هېڅکله نه ورکېږي او څوک به يوقدم وړاندي وانخلي. مگر که تاسو خلکو وپېژندلئ او زمانې ستاسې حال ښکاره کړ، بيا به ډېر گړندی منزل مقصودته ورسېږو او تاسوته به دپښتنو په تاريخ کې بې ملامتي نورڅه پاتې نشي. هغه ځوانان چې تاسو بيرته راگرزولي دي او په نوو مغزوکې موزاره فکرونه اچولي دي تاسو سره به په خجالت کې شريک اوسهيم وي، اوستاسې دهونسياري او مضر احتياط مس به ډېر ژر ښکاره شي. زه خپل وجداني مسؤليت رفع کوم او وايم: کومه رويه چې تاسې نيولي ده اعتدال نه دی تفریط دی بلکه هېڅ نه دی اوتاسې هېڅ نه کوئ مونږ تاسې پېژنواو پدې خبرونه غولېږو. ستاسې هونسياري او احتياط ډېر ضعيف احتمالات اوتوهومات غټوي اوتاسې وېروي. تاسې زمونږ قافله ځای په ځای درولې ده او دخپلو اسونو جلوونه مو دومره ټينگ نيولي چې يويو قدم وروسته اوپه شاځي. دا ارتجاعي قدمو نه مونږ ته ډېر مضر تمامېږي، تاسې دکاروان اوقافلې مخه نيولې ده او ستاسې توقف دټولو دمعتلې سبب گرځي. دخدای پار دی تاسې له مخې لرې شئ او مونږ پريږدئ چې وړاندي ولاړشو او يوه ځای ته ورسېږو.

حاکمانوته وایم

ای هغو کسانو چې ستاسې په لاس کې دحکومت لښته ده ستاسې په امر يو سړی وهل کېږي، ټړل کېږي، جرمي کېږي او هرڅه کېږي. ستاسې په نظر په يو بې گناه په محبس کې لوېږي او يو گناهکار له بنده خلاصېږي. ستاسې په عدالت مظلومان له ظلمونو نجات مومي اوستاسې په بې انصافي، ظلمونه، جبرونه په عالم کې خپرېږي. ستاسې غفلت او بې خبري عالمونه تباه کوي او ستاسې په وينتوب او هونسيارتوب ډېر ښه ښه کارونه کېدلی شي. که تاسې په سمه او صحيح لار روان شئ ډېرې لارې خلک به په لار کېږي، که تاسې پخپله دنفس اوشيطان په لاره درومئ نوپه عالم کې دظلمونوله لاسه بې تمیزه قيامت او بې ميزانه محشر جوړېږي. ستاسې فساد د ډېرو فسادو باعث گرزي او ستاسو په اصلاح ډېر ډېر اصلاحات کېدای شي. ستاسې په لاس کې دحکومت زور او قوت موجوددی که تاسې لېوان يا لېونيان شئ دخدای مخلوق تباه کېږي.

که تاسې ماشومان او اطفال اوسئ ستاسې په طفلانه لوبو ډېر کورونه خرابېږي. که تاسې رانده او کانه شئ حق او عدالت مري او ظلمونه، فسادونه، بدبڼه کارونه رواج مومي.

تاسې پدې پوه شئ چې ددنيا دنظام او انتظام دپاره خدای دوه شيه پيدا کړی دی. چې يوه ته حکمت او بل ته حکومت وايي.

حکومت هېڅکله بې له علم او پوهې، بې له تدبير او سياست څخه چې له دې ټولونه په حکمت تعبير کيدلی شي مخکې نه ځي او تش کوتک په دنيا کې نه چلېږي.

اوس په متمدنه او مترقي دنيا کې يوسړی په ډېر علمي لياقت اولور شخصيت حاکم کيدلی شي او هغه څوک دغه رتبه اومرتبه گټلی شي چې په تدبير اوسياست کې اوله درجه مهارت لري او دهمموصفاتو خاوندوي. مگر په تاسې کې لا اوس هم بې سواده، بې ذوقه، بې علمه، بې رحمه، بې انصافه اوله جهانه نه نا خبره اشخاص پيدا کېږي، چې بې رشوت اخستلو، وهلو او ټکولو، کنځلو اوبدوولو، په نور څه نه پوهېږي اونه شي پوهيدلی.

تاسې پدې پوه شئ چې حکومت پس له دې نه تجارتي متاع نشي کيدلی چې څوک بې په پيسواو رشوتونو واخلي. هغه وخت او زمانه په تېرېدو کې ده چې څوک د حکومت چوکۍ په خوشامندو اوتملقونو وساتلی شي يا ظلم او بې شعوره قوت په يوه منطقه کې حاکميت وکړای شي.

مونږ ددې عصر په شپوکې داخوبونه ليدلي دي چې علم او لياقت، خير او اصلاح به ډېر ژر خپله کرسی اشغال کړي او جهل او ناداني، ظلم ستم، ریاکاری اوفريب کاری به له خپلې چوکۍ راولوېږي.

تاسې خپل ځانونه اصلاح کړئ اوپخپل ځان گوتې ووهئ مقصد ظاهري فيش او ارايش نه دی بلکه دعيبونو اصلاح او دځان معنوي جوړول مراد دی

راشئ دا زړه طريقه نوره پرېږدئ اوهرکار دوستۍ په زورمه کوئ!

انسانان خدای دوهلو اوټکو لودپاره نه دی پيدا کړی.

دمجرمينو دقايلو لخواو اصلاح کولو دپاره نوروسايل هم شته.

ظلم په ظلم باندې هېڅ کله نه ورکېږي.

تاسې به ډېر خلک په وهلو معيوب کړی وي.

ډېرکسان به ستاسې دشدت او تشددله لاسه تبتيدلي او ورک شوي وي، مگر جرایم او جنايتونه نه دي ورک شوي.

يوشاعر وايي:

د انسان اصلاح په پوهه انسان کړی   نا پوهان بې په وهلو دانسان کړي

نوراشئ له علم او پوهې نه کارواخلي ظلمونه او جبرونه پرېږدي!

بې گناه خلک په وهلو اوټکولو مه قايلوئ!

په رشوتونو اولحاطونو له حق او حقيقت نه مه تېرېږئ او ديوه په گناه بل ته جزامه ورکوئ!

تاسې پخپل نفس او خپلو خواهشاتو حاکميت پيدا کړئ او دهمدغه حاکميت په اثر ځانونه ددې لايق کړئ چې په

نوروداسې حکومت وکړئ لکه چې يوپلار بې پخپلو زامنو باندې پخپل کور کې کوي او هېڅ راز ظلمونه پکې نه وي.

ميلونر خيرات خور

که څوک خپه کېږي که خوشحاليږي زه خوڅه وایم او خپله غاړه خلاصوم، ګوندي داساده مخلوق لږ غوندي پوه شي او فکر وکړي.

زه اروپاته نه يم تللی، امریکامې نه ده لیدلی، په افریقا کې نه يم ګرځیدلی او هېچېرې نه يم تللی، مګر یو عجیب مملکت مې لیدلی دی او عجیب مخلوق پکې اوسي.

په دې مملکت کې ددی په ځای چې بډایان او مالداران خوارنو او غریبانو ته څه ورکړي، خواران او مسکینان دډېر مال او دولت خاوندانو ته څه ورکوي او هغوي هم نه شرمېږي اخلي بې.

ته به وایې دی رشوت خواره ماموران او حاکمان بادوي چې په لکونو روپۍ او بې حساب جایدادونه لري له یوه ډېر عاجزېرې نه هم په ډېره جزبي فقره کې تر څو سل دوه سوه روپۍ وانخلي نه بې پرېږدي.

نه زه دغه بې رحمې بې انصافه رشوت خواره نه ښیم، خيرات خواره ښیم.

په دغه مملکت کې چې زه ورته عجیب مملکت وایم ملیونر خيرات خور هم پیدا کېږي او ډېر غنيان د خوارانو او مسکینانو خيراتونه خوري.

په دغه وطن کې ماداسې خلک ولیدل چې اسونه ورته ولاړ دي موټر لري، قسرونه او باغونه، ځمکې او پټي بې په هر ځای کې شته مګر له داسې خلکونه خيراتونه او شکرانې اخلي چې هغوی دخپل اولاد نفقې او جامې ته حيران دي او ددوی نوکرو ته هم نه رسېږي.

په دغه مملکت کې معکوس وضعیت دی او وري برېښي چې له مړو او دولتمنو سره مالي مرسته او کومک کوي.

په کوم ځای کې چې د بې وزلو او خوارنو په خيراتونو او شکرانو، غنيان او متمولين ځمکې او جایدادونه، کورونه او باغونه، موټر او اسونه اخلي.

ایا دهغوی په حال افسوس او حسرت نه دی په کار؟

ای خوارو او بې وزلو پښتو! هر څوک چې غني او دولتمن شي مياوي که ملا، سیدوي که پیر او پښوا هغه دخيراتونو اوزکاتونو مستحق نه دی.

هغوی باید تاسې غوندي عاجزانوته خيراتونه او زکاتونه درکړي او په تاسې باندې زړه وسوزوي، که تاسې نه درېږئ او ارومرو نورو ته څه ورکوي، د قسرونو او باغونو خاوندانو ته څه مه ورکوي بلکه ګوډ، شل، رانده، کونډې، يتيم، بندي مسافر ته بې ورکړئ چې په آخرت کې په ښه درشي.

ستاسې په خيراتونو په عمرو عمرو خلکو مزې، چرچې او ورمېرونه وکړه، که رښتیا ووايم نو شرابونه هم پرې واخيستل شوه او فحاشي پرې وشوه، لږ سترګې وغړوي او لږ غوندي هوبښارشي. اخر رانده خونه یاست داڅه درباندي کېږي. تاسې خپلو شکېدلو جامو، خپل فقر او مسکنت او ددوی مال اودولت وګورئ! چې دوی څنگه دي اوتاسې څنگه یاست؟

که دوی نه شرمېږي اوستاسې خيراتونه قبلوي بلکه غواړي بې، تاسې ددوی له حیثیت اوشان نه وشرمېږئ او دوی تر قیامتته او په قیامت کې مه شرموي.

ګرانه لیکواله!

ددې عصر قافله ډېره ګړندی ده، له دې کاروان سره برابرتګ نوې اقتضائګانې لري اود انسان په ظاهري او معنوي حال کې بدلون غواړي.

پخوا به یوه کاروانې له ځان سره پتیرې اخستې او په پڼو به یې میخونه او نالونه وهل، مګر اوس دالوتکو په سفر کې دغه شیان نه دي په کار اوددې وخت مسافرت هغسې نه دی.

مونږ اوس دژوندانه په نوې مرحله کې داخلېږو او له یوه حاله بل ته انتقال کوو.

هغه څوک چې له خپل خړه راکوزېږي او په الوتکه کې الوزی باید فکر او نظر یې بل راز شي او ناسته ولاړه یې هغسې نه وي.

هغه چې ټول عمر یې ګرزېدلی اوله عقله پیاده دی دآس یا با یسکل سپرلی هم ورته ډېره ګرانه معلومېږي، د سپورمۍ کرې ته ختل خو لا څه کوي.

له یوه زاړه جهان نه نوې دنیا ته ورتګ او په نوو توغندیو سپرېدل ډېر مراحل په مخکې لري او نوې عصري پوهه غواړي.

انسان لکه دتجارت مال داسې نه دی چې داوښ له شانې الوتکې ته رانقل شي او هېڅ تغیر پکې رانه شي.

تجارتی مالونه هم د اوسانو په شا په څټو او غوندو کې وي او په الوتکو کې خپله جامه او ظرف بدلوي. هغه وخت چې مونږ دخپل کلي او کور له څو تنو کاروانیوسره په خروپسې روان وو او اوس چې دمختلفو ملتونو له افرادو سره په الوتکو کې لري هېوادوته ځو او راځو بایدله هغه حاله ډېر فرق ولرو او هغسې نه اوسو.

که هغه وخت زمونږ نظر محدود و زمونږ منزلونه هم لنډو مګر اوس له دغه اوږدو منزلونو او لوړو پروازونو سره لوړ فکر اولري نظر هم په کار دی.

زمونږ خلک خواوس د هوايي سرویسونو له برکته له ځمکې نه لوړې فضا ته هسک شوه او وزرونه یې پیدا کړه مګر دخلکو فکرونه او اخلاق لوړول دغومره اسانه کار نه دی چې کوم داخلي یا خارجي شرکت یې سر ته ورسوي. دا کار ترډېره حده دهیواد د پوهانو اولیکوالو کاردی.

داد دوی وظیفه ده چې دیوه نوي نهضت او ارتقا یې حرکت ملګر تیا وکړي او دخلکو ذهنونه د نوو افکارو او عصری ایجاباتو قبلولونه تیار کړي. نوي نهضتونه په هر ځای او په هر وخت کې پالونکي او ټونکي لري. په هر ملت کې (نوې خوښې) او (زاړه خوښې) شته.

زاړه هر چېرته زاړه رواجونه او عادتونه خوښوي، ځوانان هر کله دنوي فکر او دنوي ژوند طرفداروي.

ددې دواړو ډلو ترمنځ یوه بله ډله مینځګریتوب کوي یعنې ځینې نوي شیان ښه ګڼي او ځینې بدبولي، په زړو شیانو کې هم ځینې خوښوي او ځینې نه.

دادریمه ډله په جامعه کې معتدل اشخاص ګڼل کېږي او هغه دوه نورد افراط او تفريط خاوندان بولي.

زه دلته دانه وایم چې دافراط طرفداران ښه دي که اعتدال پسند، مګر په لیکوالوبدا پیرزوبنه لرم چې دوی باید هر کله او هر چېرته دنوو نهضتونو ټینګ طرفداروي او هغه زاړه رسمونه او رواجونه بدوګڼي چې دیوې جامعې دبیرته پاتې کیدو موجب دي. لیکوال باید خلک پدې پوه کړي چې ددوی اجتماعي اوانفرادي ژوند څه راز دی؟ دوی څه کوي؟ ددوی خوښونه فکرونه عملونه اونبتونه څنګه دي؟ دنن ورځې د ژوند دپاره څه په کار دی او دسباورځې ضرورتونه څه دي؟

دیوه ولس دحقیقي سعادت دتامین دپاره له هر چانه دپوهانو اولیکوالومرسته ډېره په کارده، دوی باید خلک داصلاحي فعالیتونو او پروکوامونو په نښکېنوپوه کړي او په عالم کې داسې خوشبیني پیدا کړي چې واقع بینۍ ته زیان ونه رسوي.

مونږ لکه چې دښو اوسمو لارو جوړولوته ډېر ضرورت لرو دېته هم اړیو چې په ښه لاره تگ خلکوته ونښو او ښه حرکت راپیدا کړو.

که سرک هرڅومره ښه جوړشي او لپاره ډېره اواره هم وي چې څوک په سمه لاره نه ځي او د حرکت اراده نه لري څوک به یې څه کړي؟

که دچا صحت هرڅومره ښه وي او په وجود تکړه وي چې خوی یې وران او عمل یې بدوي نوڅه فایده؟ ترڅوچې زموږ عادات او اخلاق سم نه شي او بد ذهنیتونه راسره ملګري وي که داملک جنت هم شي زموږ بد عملونه او بد رواجونه به یې په جهنم بدل کړي او په هغو اورونو به سوزو چې زموږ له نفسونو نه یې لوڅرې اولمبې پورته کېږي. که مونږ خپل ځانته متوجه شو او خپل کردار اورفتار په نظر کې ونیسو زموږ هغه ظلمونه او جهالتونه چې د رسم و رواج او عرف او عادات نوم پرې ایښودل شوی دی زموږ د بدبختۍ ډېرمهم عوامل دي چې یوه اساسي مجادله او قلمي مبارزه ورسره په کار ده.

په دې اوس وخت کې چې دتحول وړمه درسم و رواج پورنی له مخه اخلي او محجوبیت له مینځه ځي دلیکوالو په غاړه ډېر مهم مسؤلیتونه پراته دي چې دحقایقو له مخې پرده لري کړي او ښو ته ښه بدو ته بد ووايي یعنې له هېچانه ونه وېرېږي حتی چې له عرف و عادت نه یې هم سترګه ونه سوزي او دحقیقت په جذبې د ناپوهۍ له هغه بدذهنیت سره مجادله وکړي چې قوت او قدرت یې دزړې زمانې له فرعونانو نه کم نه دی او یوازې ابراهیمي جرئت ورسره مقابله کولی شي.

دلیکوال لویوالی په همدغه ټکي کې پروت دی چې دجامعي عرف و عادت ته په انتقادي نظر وګوري او خپله عقیده پټه نه کړي.

هغه څوک چې خپل صحیح فکر او نظردعام ذهنیت په مخالفت نه شي څرګندولی څوک ورته په نفرت نه ګوري مګر کوم ارزش هم دجامعي په نظر کې نه لري.

رښتیني لیکوال اوستر لیکوال هماغه دی چې د راتلونکي نسل قضاوت په نظر کې ونیسي اوله سبا ورځې وډارشي نه له نن ورځې نه.

یو مسلمان باید هغه ورځ په نظر کې ولري چه یو صحیح قضاوت پکې کیدونکی دی او حقیقت پکې له رسمونو او رواجونو نه لوړ مقام لري.

څنگه چې په یوه باغ کې هروخت ناکاره بوټي، درې او کبلې پیدا کېږي باغبانان یې له بیخه باسي چې له باغ نه ځنګل جوړنه شي په یوه ولس کې هم په مرور د زمان ځینې وران خویونه او بدعادتونه پیدا کېږي چې انساني باغ وېن ته زیان رسوي. هغه اصلاحي نهضتونه چې په ملتونو کې وخت په وخت پیدا کېږي دهمدې دپاره وي چې دغه راز بد بوټي ورک کړي او دخلکو په ذهن کې نوې رڼا پیدا شي.

دجهان تاریخ چې سړی ګوري او دستر و لیکوالو او پوهانو د ژوند انه مطالعه کوي دا ورته معلومېږي چې د فکر او پوهې مشرانو او لویانو دخپلې عقیدې او فکر و نظریه اظهار او ابلاغ کې له څومره جرئت او جسارت نه کار اخستی او خپل ژوند یې د نورو د ژوند ښه کولو دپاره څومره خوار کړی، بلکه قربان کړی یې دی.

دراټونکي نسل په نظر کې خپله لویې ثابتول څه اسانه کار نه دی چې خوشې په خوشې لاس ته راشي. که سړی دپوهې او فکر په رڼا کې دحقایقو په اظهار نن هر څومره منفور واقع شي او عام ذهن و نظر ورته په کرکه وګوري هغومره به دغه سړی دسبا ورځې په رڼا او د راتلونکي نسل په نظر کې ښکلی او محبوب ښکاري.

A FEW NOTES ON THE
ORTHOGRAPHY AND COMPOSITION
OF PASHTO LANGUAGE

by

GUL PACHA ULFAT

www.ulfat.de